

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2016

MEMORANTAMO

LIMPOPO

MEPUTSO: 120

Memorantamo o o na le matlakala a 12.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO

Go swaya tekatlhaloganyo

- Tebanyo e go kwešišo. Balekwa ba se tingwe meputso ka lebaka la diphošo tša mopeleto le tirišo ya polelo, ntle le ge diphošo tšeo di fetoša tlhalošo (diphošo di laetšwe).
- Ge morutwana a dirišitše mantšu go tšwa polelong e šele, hlokomologa mantšu ao, ge karabo e kwagala mo fe meputso.
- Dipotšišong tša go bulega, ga go abje meputso ge molekwa a fetotše ka EE/AOWA goba KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka leo le filwego go thekga le go fahlela ke tšona tšeo di abelwago meputso.
- Go se be le meputso yeo e abelwago dikarabo tšeo di nyakago go laetšwa ge e ba kgopolo KE NNETE/MAAKA goba NTLHA/KAKANYO. Lebaka leo le filwego, go thekga le go fahlela ke tšona tšeo di abelwago meputso.
- Ge go nyakega karabo ya lentšu le tee gomme molekwa a fa lefoko ka moka, mo fe moputso ge fela lentšu leo le nyakegago le thaletšwe.
- Ge dintlha tše pedi/tharo di nyakega gomme molekwa a file tše ntši, swaya tše pedi/tharo tša mathomo fela.
- Dimmotwana ka moka di amogelwe.
- Moo balekwa ba kgethago dikarabo, amogela tlhaka ye e sepelelanago le karabo ya maleba Le/Goba karabo yeo e ngwadilwego ka botlalo.

POTŠIŠO YA 1

1.1	1.1.1	Ke kgwedi ya go keteka bogale bja basadi/kgwedi ya basadi.	(1)
	1.1.2	Gwantela	(1)
	1.1.3	Go lwela tokologo kgahlanong le dipukwana tša boitsebišo.	(1)
	1.1.4	Pretoria/Tshwane.	(1)
	1.1.5	Ka lebaka la gore dikenywa tša gona ebile tša batho ka moka e sego tša basadi fela.	(1)
	1.1.6	(a) Go tšweletša kgethollo ya batho.	
		(b) Go laola mesepelo ya Bathobaso metsesetoropong.	(2)
	1.1.7	Mešomo ya bona e sa hlompšha le lehono/Letšatši la Basadi le sa ntše le ketekwa le mehleng yeno.	(1)
	1.1.8	(a) FEDSAW – Federation of South African Women
(b) AU – African Union	(2)
	1.1.9	(a) Molaotheo o tšea basadi bjalo ka badudi ba naga.
(b) Basadi ba na le ditshwanelo le maikarabelo a maleba.	(2)

- 1.1.10 Mebila le maokelo/dipetlele e reeletšwe ka bona. (2)
- 1.1.11
- Go maatlafatša basadi ka merero ya temo.
 - Go ruta basadi go ba bengmešomo.
 - Go ba boraditheknolotši.
 - Go ba baetapele. (4)
- 1.1.12 Afrika-Borwa e ile ya iteka go godišeng le go matlafatšeng basadi go merero ya Temothuo le go ba baetapele ka go tsenela mekgatlokopano ya go swana le bo-AU. (2)
- 1.1.13 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala: Manyami, Monna le mosadi ba ka se tsoge ba lekana, taba ye e tliša bonyatši ka lapeng kudu go batho ba banna. (2)
- 1.1.14 Balekwa ba tla fa dikarabo tša go fapana;
Mohlala:
- Ke dumelelana le yona ka gobane go na le matšatši ao a laetšago a bolela selo se tee go swana le letšatši la tokologo le letšatši la poelano.
 - Ke ganana le kgopolo ye ka gobane ga se go lebelelwe fela bontši bja matšatši a makhutšo fela go lebelelwa segopotšo sa ona. (2)
- 1.2 1.2.1 Dikarabo ka moka. (1)
- 1.2.2 Tšhupu ya diteko. (1)
- 1.2.3 O dira diteko tša dikhemikhale/madi. (2)
- 1.2.4 Ngwana o apere diaparo tša go itšhireletša bjalo ka digalase le jase ye tšhweu gobane a šoma ka dikhemikale. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO YA 2

- Kakaretšo e ka akaretša dintlha tše di latelago:

DINTLHA		TLHALOŠO	
1.	'Funza Lushaka ke pasari ya go ithutela borutiši.'	1.	Funza Lushaka ke pasari ya go thuša baithuti ba go ithutela borutiši.
2.	'Bana ba e ka bago ba 70 000 ba thušegile.'	2.	E abetšwe baithuti bao e ka bago ba 70 000.
3.	'Funza Lushaka e buletšwe baithuti ka moka ba Afrika-Borwa.'	3.	Funza Lushaka e abelwa baithuti ka moka ba Afrika- Borwa.
4.	'E na le mokgwa wa go kgetha baithuti.'	4.	E latela dikelo tše di itšego tša go kgetha baithuti.
5.	'E abela baithuti go ya ka bokgoni le maikemišetšo a bona.'	5.	E abelwa baithuti ba go itshwenya.
6.	'Baithuti ba leke go fihlelela bonnyane bja meputso ye e ka bago ye 60 go thuto yeo e nyakegago.'	6.	Baithuti ba hwetše bonnyane bja meputso ye 60.
7.	'Baithuti bao ba šetšego ba amogetšwe yunibesithi ebile ba na le nomoro ya boingwadišo, ke bona ba ka dirago dikgopelo go Funza Lushaka.'	7.	E kgetha baithuti bao ba šetšego ba amogetšwe yunibesithing.
		Palo ya mantšu: 60	

Go swaya kakaretšo

Kakaretšo e swaiwe ka tsela ye:

- Dintlha = 7 (Moputso o tee go ntlhakgolo ye nngwe le ye nngwe)
- Polelo = 3
- Palomoka = 10

- **Meputso ya polelo ge molekwa a se a ngwalolla:**
 - Molekwa o fiwa moputso o tee (1) ge dintlha tše di nepagetšego di le magareng ga 1–3.
 - Molekwa o fiwa meputso ye mebedi (2) ge dintlha tše di nepagetšego di le magareng ga 4–5.
 - Molekwa o fiwa meputso ye meraro (3) ge dintlha tše di nepagetšego di le magareng ga 6–7.

- **Meputso ya polelo ge molekwa a ngwalollotše:**
 - Molekwa ga a fiwe meputso ge a ngwalollotše dintlha tše di lego magareng ga 6–7.
 - Molekwa o fiwa moputso o tee (1) ge a ngwalollotše dintlha tše di lego magareng ga 1–5.

HLOKOMELA:

- **Palo ya mantšu**
 - Moswai a kgonthiše palo ya mantšu ao a šomišitšwego.
 - Meputso e se fokotšwe ge molekwa a se a ngwala palo ya mantšu ao a a šomišitšego goba a ngwadile palo yeo e fošagetšego.
 - Ge molekwa a fetile palo yeo e beilwego ya mantšu, moswai a bale mantšu a mahlano ka godimo ga ao a beilwego gomme a se swaye karolo yeo e šetšego ya kakaretšo.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

Go swaya KAROLO YA C

- Mopeleto.
 - Dikarabo tša go nyaka lentšu le tee di swanetše go abelwa meputso le ge mopeleto o fošagetše ntle le ge phošo e fetošša tlhalošo.
 - Dikarabong tša mafoko a go tlala, tirišo ya mopeleto wa go fošagala e swanetše go fiwa kotlo ge phošo e le ya popapolelo ya leleme leo le hlahlobjago.
 - Fao go lekolwago khutsofatšo, tirišo ya maswaodikga mo karabong e lebedišišwe ka tsinkelo.
- Sebopego sa lefoko se swanetše go nepagala go ya ka melawana ya popapolelo. Dikarabo di fiwe ka mafoko a go tlala/go ya le ka fao go laetšwego.
- Dikarabong tša go kgetha, amogela KA MOKA tlhaka ya karabo ya maleba LE/GOBA karabo ya go ngwalwa ka botlalo.

POTŠIŠO YA 3

- 3.1 • Ke leina la sebatšwa.
 • Go goga šedi ya mmadi. (2)
- 3.2 B/Sekolo sa go apea. (1)
- 3.3 • Go batho ba go nyaka mošomo wa go apea
 • Ba go nyaka go kgona go apea.
 • Ba go nyaka go ithutela go apea.
 (E TEE FELA) (1)
- 3.4 Tšea sepheto sa ka pejana, sekgoba ga se emele motho ... (1)
- 3.5 Go laetša kgatelelo ya kgopolo ye e tšweletšwago. (1)
- 3.6 (a) Aterese.
 (b) Dithuto tšeo di rutwago. (2)
 (c) Nomoro ya mogala.
 (d) Mokgokaganyi.
 (TŠE PEDI FELA)
- 3.7 • O hlaloša gore ba kgona go apea.
 • Dijo tša bona ke tše bose. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

- 4.1 B/Lethabo (1)
- 4.2 Lerato./Lenyalo.
• Re bona ka palamonwana.
• Re bona le ka seka sa pelo go laetša lerato.
(E TEE fela) (3)
- 4.3 Tirišo ya moselana wa -ana go laetša lerato. (2)
- 4.4 (i) Ka – lerui.
(ii) Wa/Sa – lekgokarui. (2)
- 4.5 Balekwa ba tla fa maikutlo a go fapana.
Mohlala:
• Maikutlo a maswabi. Barutwana ba swanetše ba fetše sekolo pele ba ka tsenela tabana tša marato.
• Lethabo. Ge tlhago e fihlile o ka se e thibele. Lerato le itlela ka bo lona. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 5.1.1 Kudu. (1)
- 5.1.2 A/Lekopanyi. (1)
- 5.1.3 Seo (1)
- 5.1.4 ... ba sa dumelele batho go jela ka gare ga yona. (1)
- 5.1.5 Go sepela ke go bona. (1)
- 5.1.6 Hlogo – Mo-
Modu - -šom-
Moselana – ng. (3)
- 5.1.7 Batho bona ba rata go bonwa. (1)
- 5.1.8 Ledirolli/Lephethi. (1)
- 5.1.9 'Go sepela e no ba lephefo' – ke gore e kitima kudu. (2)
- 5.1.10 Lešala – Gautrain. (2)

- 5.2 5.2.1 D/Kliniking.
B/Kheretšheng.
• Sekala sa go kala boima.
• Theipi ya go tšea botelele. (2)
(E TEE fela)
- 5.2.2 • Mošemane. (2)
• Mosetsana/Ngwanenyana.
- 5.2.3 A go kwa bohloko. Ngaka e a mo homotša. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40

KAROLO YA D: DINGWALO

DIKANEGELOKOPANA

Go swaya KAROLO YA D

1. Ge dikarabo di se tša nomorwa ka nepagalo, swaya go ya ka memorantamo.
2. Ge phošo ya mopeleto e ama tlhalošo, e swaye go ba ya phošo. Ge e sa ame tlhalošo, e swaye go ba yeo e nepagetšego.
3. Ge molekwa a sa diriše maswao a ditsebjana fao a laetšwego go tsopola, **o se ke wa mo tima meputso.**
4. Dikarabong tše di bulegilego go se be le moputso wo o abjago fao molekwa a rego EE/AOWA goba KE A DUMELA/GA KE DUMELE. Lebaka la go thekga le go fahlela karabo ke lona le abelwago meputso.
5. Go se be le moputso wo o abjago fao molekwa a rego NNETE/MAAKA goba NTLHA/KAKANYO. Lebaka la go thekga le go fahlela karabo ke lona le abelwago meputso.

POTŠIŠO YA 6: *Ke Bophelo* – SJ Chokoe

6.1	6.1.1	Ke baratani.	(1)
	6.1.2	Ba feleleditše ba kgaogane.	(1)
	6.1.3	• Temo o laetša go nyama/go swaba.• O swabišwa ke ge a dumela gore ga a maemong a maleba a go ba motswadi.	(2)
	6.1.4	• O hloka maikarabelo.• O laetša go nyamišwa ke ge a botšwa gore Sebotse o imile.• O na le maaka/Ke moradia.• O bolela maaka ge a re o be a lebetše gore mmagwe o rile a tle a mo iše garakgadiagwe.	(4)
	6.1.5	Ke ya sebjalebja/sekgoweng. • Go bolelwa ka dihotele/difatanaga.	(2)
	6.1.6	Molwantšhwa-Temo.
Molwantšhi- Sebotse.
Ba baka go ima ga Sebotse.	(3)
	6.1.7	Se tšweletša kalotaba/Tšwetšopele.
Ke thulano ya mathomo. E tšwelela mo karolong ya kalotaba ya puku ye/Ke thulano ye e tšwelelago mo go tšwetšopele.	(2)

- 6.1.8 Molaetša wa kanegelokopana ye ke go se botegelane leratong go tliša ditlamorago tša go se be botse bophelong. (1)
- 6.1.9 Di a nyalelana
- Temo o imišitše Sebotse a mo tlogela ka ngwana.
 - Sebotse o bone e le maleba go fa Temo ngwana wa bona bjalo ka mpho lenyalong la gagwe le Mmile gore a mo hlokomele. (2)
- 6.1.10
- Mongwadi o fegile mmadi ka gona o atlegile.
 - Mmadi ga a tsebe gore ngwana wa Temo le Sebotse o feletše kae. Na Temo le Mmile ba mo amogetše ba mo godiša? (2)
- [20]**
- 6.2 6.2.1 Ke mma le morwa. (1)
- 6.2.2 Ke motho wa go hloka tlhompho.
- Ga a kgethe mantšu ge a bolela le batswadi ba gagwe.
 - O laetša dika tša boipelaetšo ka tirišo ya ditho tša mmele. (3)
- 6.2.3 Ke tikologo ya sebjalebja/setoropong.
- Go bolelwa ka dikolo.
 - Go bolelwa ka dikgwebo.
 - Go bolelwa ka difatanaga (Dikoloi).
- (TŠE THARO FELA) (4)
- 6.2.4 Ke Modibo. (1)
- 6.2.5
- Poledišano e thuša tšwetšopele ya ditiragalo.
 - Poledišano e thuša go tšweletša dimelo tša baanegwa.
 - Poledišano e thuša go tšweletša maikutlo a baanegwa.
- (TŠE PEDI FELA) (2)
- 6.2.6 Se tšweletša tšwetšopele. (1)
- 6.2.7 Go foka moya wa pefelo/wo mobe.
- Mmago Modibo o huetša ngwana wa gagwe go ba kgahlanong le tatagwe. (2)
- 6.2.8 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala; Manyami. (1)
- 6.2.9 Molaetša ke 'kgodišo ye botse baneng/Kgodišo ye e lokilego.' (1)
- 6.2.10
- Hlogo ya kanegelokopana ke 'A ikadietša'.
 - Modibo o lekile go ikadietša makgetlo a mabedi ka lebaka la ge batswadi ba gagwe ba sa nyake go mo rekela sefatanaga.
 - Ka go leka go ikadietša fao, hlogo le diteng di a nyalelana. (2)

- 6.2.11 Mongwadi o kgonne go fega mmadi.
Ga go tsebege gore na Modibo o ile a tsoga goba aowa, gore a tle a kgone go laodišetša mmagwe seo se diregilego. (2)
[20]
- 7.1 7.1.1 Ke tate le morwa. (1)
- 7.1.2 O hloka tshele.
• O tšea dikeletšo ka moka tšeo tatagwe a mo fago tšona. (2)
- 7.1.3 O laetša maikutlo a go ineela. (1)
- 7.1.4 Molwantšhi ke mokgalabje Seola.
Molwantšhwa ke Mohlaki. (2)
- 7.1.5 Ke tikologo ya sebjalebjale/setoropong.
• Go sepelwa ka difatanaga.
• Go na le mabenkele/dikgwebo. (3)
- 7.1.6 Ke thulano ya ka ntle.
E hlotšwe ke ge Mohlaki a be a rata go nyala Malea. (2)
- 7.1.7 Molaetša ke gore lerato ga lena mollwane. (1)
- 7.1.8 • Poledišano e thuša tšwetšopeleng ya ditiragalo.
• Poledišano e thuša go tšweletša dimelo tša baanegwa.
• Poledišano e thuša go tšweletša maikutlo a baanegwa.
(TŠE PEDI FELA) (2)
- 7.1.9 Setsopolwa se tšweletša tšwetšopele.
Mo ke mo ditaba di thomago gona. Ke mo re bonago bothata bjo bo lebanego le baanegwa. Bothata bja Mohlaki bja gore o swanetše go nyala mang. (2)
- 7.1.10 Mmapelo o ja serati.
• Go kgethela morwa molekani ga go loke. (2)
- 7.1.11 • Ee, mongwadi o fegile mmadi.
• Mmadi le ga bjale ga a tsebe gore bothata bja Mohlaki bja gore a nyale mang bo fedile bjang. (2)
[20]
- 7.2 7.2.1 Ke batlamoletlong. (1)
- 7.2.2 Go foka moya wa lerato/lethabo. (1)
- 7.2.3 Ke motho wa go ba le botho.
• Bontši bja bagwera ba gagwe ba be ba tlile lenyalong la gagwe go tla go mo thekga. (2)

- 7.2.4 Ke tikologo ya sebjalebjae.
• Go šomišwa dipene go ngwalelana melaetša.
• Go fanwa dinomoro tša megala.
• Go fanwa dinomoro tša dintlo.
• Tirišo ya dipolelo di šele.
(TŠE THARO FELA) (4)
- 7.2.5 Ke thulano ya ka ntle.
• Lekgarebe le fetola Kobaoba le sobelela gare ga lešaba. (2)
- 7.2.6 Maikutlo a poifo. (1)
- 7.2.7 • Poledišano e thuša tšwetšopeleng ya ditiragalo.
• Poledišano e thuša go tšweletša dimelo tša baanegwa. (2)
- 7.2.8 • Hlogo ya kanegelokopana ke: Nka ja mo nka nona – ke gore Kobaoba ga a fetwe ke *roko*.
• Ge a kopana le lekgarebe o a loša. (2)
- 7.2.9 Molaetša ke 'go sola go ba le mahlo a matelele: k.g.r. o lebane le boitshwaro.' (1)
- 7.2.10 • Go obaoba ke go topa se sengwe le se sengwe seo o kopanago le sona.
• Kobaoba ga a fetwe ke makgarebe. (2)
- 7.2.11 • Mongwadi o fegile mmadi.
• Ga go tsebege gore na Kobaoba o feditše a nyetše na. (2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 120